

Margot Scholte zet punt achter 'georganiseerd werklevens'

'Laat je organisatiebelangen nou eens **los** en **kijk** wat er **inhoudelijk** nodig is'

Ruim twee jaar geleden werd bekend dat Margot Scholte, lector maatschappelijk werk aan de Hogeschool Inholland, ernstig ziek is. Nu, twee jaar later, neemt ze formeel afscheid van haar professionele bestaan. Voor Sozio aanleiding voor een gesprek. *Marc Räkera*

We ontmoeten elkaar een dag voordat ze weer een uitslag krijgt. Bloedwaarden, daar draait het nu even om. Gelukkig blijkt de volgende dag dat deze niet onrustbarend gewijzigd zijn; weer drie maanden relatieve rust.

Je bent nu al een tijdje ook cliënt. Hoe ervaar je het om zo 'aan de andere kant' te staan?

Eigenlijk ben ik natuurlijk patiënt, ik heb vooral met het medische circuit te maken. Waar ik in het begin nogal aan moest wennen, is dat je heel erg afhankelijk bent van iemand die de deskundige is. Dat maakt het ook heel ingewikkeld om voor je rechten op te komen, zeker als je het ergens niet mee eens bent is het moeilijk om daar over te communiceren, juist omdat je zo afhankelijk bent.

Heb je als patiënt inzichten opgedaan die je als lector nog niet had?

Nou, het is heel interessant om dit van binnen uit mee te maken, om te voelen wat afhankelijkheid betekent en wat kwetsbaarheid betekent. Dat is iets heel anders dan het "weten" of het van anderen zien, dat is

zeker anders. Het cliëntperspectief heb ik nu zeker meer doorleefd dan eerder het geval was. Zo heb ik ook na zitten denken over de toenemende aantallen mensen met problematische schulden die zich maar blijven opstapelen. De machteloze positie die zij ervaren kan ik mij nu beter voorstellen dan voorheen.

Het bewustzijn van je kwetsbaarheid; dat doet mij denken aan het opkomende fenomeen van de ervaringsdeskundige. Hoe denk je daar over?

Ervaringsdeskundigen zijn volgens mij van grote waarde. Mijn eerste associatie is met de multiloogbijeenkomsten in de ggz, ken je dat? (Tijdens multiloogbijeenkomsten wisselen de deelnemers vanuit hun verschillende achtergronden ervaringen uit met psychisch lijden (zoals angsten, fobieën, psychosen, depressies, red.). Gesprekken tussen hulpverleners en ervaringsdeskundigen kunnen enorme *eye openers* zijn. Dat geldt denk ik ook bij armoede. Er zijn tegenwoordig allerlei programma's op tv waarin we geconfronteerd worden met beleving van mensen die op een of andere manier in de problemen zijn gekomen. Aan de ene kant vind ik dat een naar soort exhibitionisme, maar aan de andere kant, als ik zie wat mensen

'Het cliëntperspectief heb ik nu zeker meer doorleefd dan eerder het geval was.'

CV

Margot Scholte houdt zich al ruim twintig jaar bezig met de professionalisering van beroepsgroepen in de sociale sector. Ze is lector maatschappelijk werk bij Hogeschool InHolland en werkte de laatste jaren als senior projectleider / expert bij Movisie. Ze schreef tal van boeken over de ontwikkeling van het vak van sociale professionals. Onder meer samen met associate lector Ard Sprinkhuizen. Margot Scholte was een aantal jaren hoofdredacteur van Maatwerk, het tijdschrift voor maatschappelijk werkers.

Een uitgebreidere versie van dit interview is te vinden op sozio.nl/dossiers

over zichzelf en hun positie zeggen, leidt dat toch tot het besef dat dit je kan overkomen en dat dat een grote impact heeft.

Kan ervaringsdeskundigheid een vak zijn?

Ik denk niet dat je zelf ervaring als cliënt nodig hebt om anderen te kunnen helpen. Maar het heeft wel waarde, ook bij de professionele teams waar ervaringsdeskundigen onderdeel van het team zijn. Het is volgens mij niet per se noodzakelijk, maar ik zie de toegevoegde waarde zeker wel. Maar verwar een ervaringsdeskundige niet met een professional. Als je als ervaringsdeskundige professioneel wil werken moet je ook een professionele opleiding hebben. Al is het maar om de juiste afstand te kunnen bewaren: het gaat niet om jou maar om de cliënt.

Doen opleidingen voldoende met de kwetsbaarheden die we allemaal hebben en dus studenten ook, ik bedoel als leerervaring?

Nee, in het algemeen wordt de eigen ervaring onvoldoende benut. Goede uitzonderingen daargelaten, zoals Windesheim waar Alie Weerman nogal met dit onderwerp bezig is. Daar proberen ze al in het begin

van de opleiding de eigen ervaring van studenten naar boven te halen en worden zij uitgenodigd om dat te doorleven en er in de opleiding iets mee te doen. Als gelegitimeerd motief om hulp- of dienstverlener te willen worden. Heel interessant is dat. Maar ik denk dat je studenten in het algemeen in het eerste jaar moet confronteren met hun eigen achtergronden en herkomst en de vanzelfsprekendheden van hun eigen socialisatie. Ze moeten leren kijken naar allerlei groepen, wat betekent het als je met een handicap of stoornis door het leven moet, of uit zo'n soort gezin komt of in zo'n soort omgeving woont... Veel meer leren zien hoe ontwikkelingen in het leven kunnen lopen en dus ook wat er mis kan gaan. Leren reflecteren op het eigen leven en dat van anderen. Er zit genoeg ervaring in zo'n groep om iets mee te kunnen doen. Ik weet zeker als je dit zo opschrijft dat veel opleidingen zullen zeggen 'ja, dat doen we allemaal al', maar ik heb toch vaak de indruk dat onderdruk van je onderscheiden, het curriculum en meer

'Alle kennis die ik heb opgedaan wil ik graag delen en doorgeven, maar ik hoef niet meer zo nodig allerlei nieuwe dingen te ontwikkelen.'

foto Claudia Kamerorodski

- specialisatie in de opleiding dit soort “gewone” dingen steeds meer onder druk komen te staan.

Over specialisatie gesproken. Jij pleit voor een brede sociale opleiding, zonder specialisatie?

Als je een vuist wil maken als sociaal werk in de breedte, in plaats van elkaar bestrijden, dan denk ik dat het goed is om te gaan sturen op het gemeenschappelijke in plaats van steeds de verschillen te benadrukken. Ik zie dat we, onder andere onder invloed van de marktwerking, de verschillen heel erg zijn gaan aanzetten en iedereen wil zich maar van elkaar onderscheiden. Maar leg nou eerst een goede, stevige basis die je in de eerste twee jaar van de opleiding stopt, voor iedereen hetzelfde. Daarna kun je accenten leggen, bijvoorbeeld in de stage, en in het vierde jaar kun je desgewenst nog iets verder, maar zorg ervoor dat iedereen na die vier jaar initiële opleiding een goede basisprofessional is. Dat je ook een gemeenschappelijke taal spreekt, dat je weet wanneer en hoe je kunt ingrijpen in mensenlevens en in groepen en gemeenschappen.

Dit beeld is nog lang geen realiteit. Veel opleidingen pleiten voor behoud van hun specialisatie, juist vanwege de toegenomen maatschappelijke complexiteit.

Ja, dat zeggen ze, de maatschappij is zo complex geworden dat we wel specialistische opleidingen moeten handhaven. Maar ik denk dat je die specialisaties post-hbo moet gaan doen en dat je moet zorgen voor een goede basisprofessional. Bied bijvoorbeeld een extra jaar na de initiële opleiding, dat is ook mogelijk, maar zorg ervoor dat ze een goede basis hebben. Ik zie te veel jonge professionals die van een bepaald gebiedje wel het een en ander weten, maar die enorme gaten in hun basiskennis hebben. Ik hield een keer een praatje in een instelling en pleitte nogal voor het ‘Eropaf!’ gaan en plaatste dat in historisch perspectief. Toen kreeg ik achteraf toch tegenwerpingen van mensen dat ik hun daarmee de kern van hun vak zou afnemen, want dat speelt zich toch echt vooral in de spreekkamer af. Toen dacht ik, kijk eens in de geschiedenis: hoe lang bevinden maatschappelijk werkers zich nou in de spreekkamer? Tien jaar? Vijftien misschien? Je moet jezelf wel in de context van de historische ontwikkelingen willen zien en dan zie je dat een groot deel van het sociaal werk zich altijd al in de samenleving, buiten de spreekkamer, heeft afgespeeld. Bij mensen thuis, in wijk en buurtcentra, op scholen en zo. Dat is nu weer aan de hand, ontwikkelingen zijn een golfbeweging, pin je niet vast

in de tijd van zo was het en zo moet het blijven. Er zijn altijd ontwikkelingen en veranderingen en dat is goed.

Drie jaar geleden pleitte je in je nieuwjaarstoespraak voor de NVMW dat ze hun naam zouden moeten veranderen: de W zou een S moeten worden: de Nederlandse Vereniging van Sociaal Werkers. Dat zou de weg vrijmaken voor verbreding en recht doen aan de ontwikkeling in de sociale sector die steeds generalistischer gaat werken. Je bent dus blij met het besluit van de NVMW-ledenvergadering om de naam inderdaad te wijzigen?

Ja, inderdaad, toen ik dat zo uitsprak werd er hier en daar nog een beetje zuur gekeken. Leuk dat de keuze voor verbreding toch is gemaakt! Het had natuurlijk best eerder gekund, maar dit soort dingen kosten tijd. Dat is ook wel weer het aardige, als je kritisch en zorgvuldig kijkt lukt het je vaak om net voor de ontwikkelingen uit te lopen. Maar uiteindelijk moet de grote massa altijd mee, die heb je nu eenmaal nodig, anders verandert er niets. De naamsverandering van de NVMW is een stap in het proces naar een meer brede en generalistische beroepsgroep, maar de opleidingen moeten daar dus ook in mee, die moeten stoppen met het elkaar beconcurreren. Helaas is dat juist wat de overheid wil met de marktwerking. En al die opleidingen hebben weer hun eigen managers met hun belangen. Ik ben opleidingsmanagers tegengekomen die helemaal niets weten van het vak en daar nog trots op zijn ook! Sommige managementopleidingen beweren ook dat dat helemaal niet nodig is, want of je nou het ene *managed* of het andere, dat maakt helemaal niets uit. Nou, daar geloof ik dus helemaal niets van. Je hebt visie nodig om dit type opleidingen goed neer te zetten en ik vind ook dat er een landelijke achterliggende visie moet zijn. Tussen Groningen en Maastricht mogen best accentverschillen zijn, maar de basis moet hetzelfde zijn. Dat geconcurreren en elkaar vliegen afvangen, ik heb er helemaal niets mee.

Voor organisaties binnen zorg en welzijn geldt hetzelfde, zodra ze onder druk komen te staan en ze dreigen vanwege bezuinigingen om te vallen schieten ze direct in een soort spasme om hun eigen organisatie overeind te houden. Dan maken ze zich net iets breder dan ze eigenlijk zijn. Iedereen maakt zich groot en breed in plaats van dat er serieus wordt gezocht naar wat de beste samenstelling is om mensen zo goed en simpel mogelijk te helpen. Maar ook zelf hebben we de neiging om dingen vaak ingewikkelder te maken dan nodig is. Als je oog hebt voor het mechanisme dan zie je het op steeds meer plekken gebeuren: we creëren er in de bureaucratie vaak tussenlagen bij omdat we proberen elkaar te sparen. Als je bijvoorbeeld in de wijk samen moet gaan werken en dat lukt niet goed, dan organiseren we een wijkoverleg en stellen we iemand aan die dat moet coördineren en die moeten stedelijk met elkaar overleggen en... We plamuren het compleet dicht. Op papier is

het al ingewikkeld om te volgen, maar als je in de praktijk kijkt dan zie je dat het veel te complex is geworden. Dit werkt gewoon niet. Een voorbeeld dat ik vaak geef is van een team van vijf of zes hulpverleners in een wijk die in negentien verschillende overleggen zaten met elkaar. Je ziet dat het niet kan werken: de schaalgrootte bijvoorbeeld, een huisarts op 2300, een eerstelijnspsycholoog op tienduizend, een maatschappelijk werker op zesduizend inwoners. Alleen al door de schaalverschillen kan dit niet goed samenwerken. Iedereen werkt ook weer in andere regio's of gebruikt andere wijkindelingen, dat maakt het ook meer complex. Je hebt al snel met zoveel professionals te maken dat het niet meer kan. Vandaar ook mijn pleidooi voor die brede generalist: die kan veel meer zelf afhandelen en hoeft niet met zoveel verschillende professionals samen te werken of af te stemmen. Dat scheelt een hoop, hoor.

'Elkaar vliegen afvangen,
ik heb er helemaal niets mee'

Wat je beschrijft is een organisatievraagstuk en dat lossen we toch op met de sociale wijkteams?

Ja, maar ook daar zie je vervolgens weer allerlei verschillende sociale wijkteams naast elkaar ontstaan die dan weer voor specifieke doelgroepen zijn, voor jeugdigen, voor multiprobleemgezinnen of juist voor de zorg, ook daar ontstaat weer wildgroei. Ik geloof heel erg in de sociale wijkteams, maar ik ben ontzettend bang dat als we op deze manier doorgaan dat we binnen vijf jaar het fenomeen sociaal wijkteam weer afschaffen omdat het toch niet werkt of te complex is geworden. Daar zijn we in Nederland heel goed in: ineens moet alles weer helemaal anders. Daar wezen ze me in België op, daar gaat het allemaal veel trager en het voordeel daarvan is dat er veel meer continuïteit is. Ik denk, maak nou eens een pas op de plaats en denk goed na over waarom iets wel of niet zou werken, leer van wat je in de praktijk ervaart. En laat je organisatiebelangen nou eens los en kijk nou eens wat er inhoudelijk nodig is. Ard Sprinkhuizen noemt dat 'ambitieuze traagheid'. Dat vind ik wel een mooi beeld. Probeer nou eens niet van links naar rechts te slingeren, maar voer zorgvuldig en met beleid veranderingen door. Tegenwoordig moet alles heel snel. Te snel volgens mij.

"Is dat zo? Klopt dat wel?" Zijn dat de vragen die sociaal werkers ook vaker moeten stellen?

Ja, sociaal werkers mogen zeker kritischer zijn, maar wel naar beide kanten, dus naar opdrachtgevers en cliënten. Enerzijds mag je eisen stellen aan cliënten, je mag dingen ter discussie stellen, maar dat moet je ook doen richting je opdrachtgevers én je eigen

- organisatie én je samenwerkingspartners, ook daar moet je kritisch zijn. Het ongevraagd signaleren blijft erg belangrijk. Natuurlijk moeten sociaal werkers actief signaleren richting gemeenten als er dingen mis gaan. Het kan best zo zijn dat de opdrachtgever niet voor het “product” signaleren betaalt, maar dat betekent niet dat je het niet ongevraagd moet leveren! Je moet gemeenten en andere opdrachtgevers voeden met informatie, bijvoorbeeld over de gevolgen van hun beleidskeuzes. De maatschappij is erg aan het verharden, steeds meer mensen komen in de financiële problemen. Dat kun je proberen op te lossen door schuldhulpverlening, maar structureel zijn er dingen aan het veranderen die voor grote groepen mensen nadelige gevolgen hebben. Als je nu je baan kwijt raakt, je huis staat onder water, er speelt een echtscheiding, dan kun je in één klap enorm diep vallen en ik denk dat we vanuit het sociaal werk moeten laten zien wat hier de gevolgen van kunnen zijn.

Waarom doen werkers dat niet?

Dat vind ik heel ingewikkeld. Van oudsher is sociaal werk een vrouwenberoep en vrouwen hebben misschien minder de neiging om zich uit te spreken. Verder zijn veel werkers heel begaan met de situatie van individuele hulpvragers, daarom hebben ze ook

voor het vak gekozen; ze willen mensen helpen. Maar ze hebben helemaal geen zin in het gedoe eromheen. Dat zouden beroepsorganisaties kunnen oppakken. We moeten meer doordrongen raken van het feit dat je misstanden ook collectief kunt aanpakken, dat je zaken ter discussie kunt stellen die direct jouw cliënten raken. Dat hoort tot de verantwoordelijkheden van sociaal werkers. Maar ik vind ook dat je dit op opleidingen moet leren.

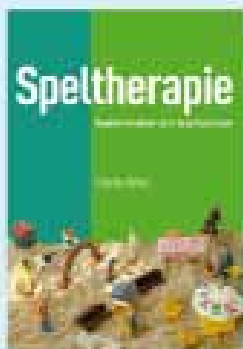
Hoe ervaar je je afscheid?

Ik ben er dubbel over. Het is voor iedereen duidelijk dat dit geen keuze is. En ik ga ook niet echt stoppen, ik stop met het georganiseerde werkleven, dus ik heb niets meer te maken met managers en andere mensen die van alles van mij verwachten, maar ik hoop nog wel mijn steentje bij te kunnen blijven dragen. Zo zijn we met een aantal mensen bezig met een boek over generalistisch sociaal werk. Ik vind het fijn om daar aan bij te dragen en ik vind het ook fijn dat het niet van mij afhangt of het er echt komt. Ik kom steeds meer in een soort overdrachtmodus. Alle kennis die ik heb opgedaan wil ik graag delen en doorgeven, maar ik hoef niet meer zo nodig allerlei nieuwe dingen te ontwikkelen en zo. Dat is wel een beetje klaar nu. ❖

BEGELEID INDIVIDUEEL SPEL IN DE GEDRAGSTHERAPIE

SPELTERAPIE

Silvia Höfer

ISBN 978 90 8850 544 7 | 240 pagina's (gebonden) | € 39,90
Bestel online op: speltherapie.swpbook.com

Na een introductie tot het spel en de speltherapie laat Silvia Höfer zien hoe het begeleid individueel spel kan worden verweven met het therapeutisch proces. De auteur verduidelijkt de toepassing van het begeleid individueel spel binnen de gedragstherapeutische behandeling van kinderen en jeugdigen aan de hand van vele praktijkvoorbeelden, dialogen tussen psychotherapeut en cliënt, foto's en tabellen.

Uitgaven van Uitgeverij SWP zijn verkrijgbaar in de boekhandel

Postbus 257 / 1000 AG Amsterdam / T. 020 330 72 00 / F. 020 330 80 40 / swp@mailto:swp.com / www.swpbook.com

Ruim twee jaar geleden werd bekend dat Margot Scholte, lector maatschappelijk werk aan de Hogeschool Inholland, ernstig ziek is. Nu, twee jaar later, neemt ze formeel afscheid van haar professionele bestaan. Voor Sozio aanleiding voor een gesprek. U kunt het interview lezen in Sozio 1 (februari 2015). Hieronder vindt u de vragen en antwoorden die niet in de gedrukte Sozio zijn geplaatst. Maar die zeker net zo interessant zijn.

Marc Rökens

Hoe ben jij eigenlijk in het maatschappelijk werk beland, is dat ook je eigen achtergrond?

‘Nee, ik ben als psycholoog begonnen, had in het begin veel met ‘werken vanuit de spreekkamer’. Natuurlijk zijn mijn opvattingen en denkbeelden in de loop van de tijd anders geworden, dat kan niet anders. Zo vind ik ‘evidence based’ te werk gaan tegenwoordig minder interessant dan vroeger omdat ik denk dat succesvol sociaal werk heel ergover verbindingen en verbanden, over houding, over de relatie tussen professionals en cliënten en bewoners en andere aspecten gaat die je minder goed kunt vastpakken. Je moet je

wel heel goed bewust zijn van effectieve methoden en je daarin bekwamen en scholen, maar de opvattingen rond evidence based ontwikkelen zich natuurlijk ook; het gaat niet meer om een werkwijze of methode die effectief zou zijn, men weegt allerlei contextvariabelen ook wel mee, maar het is zo complex dat ik me afvraag of je daar alle energie in moet stoppen. Het is wel interessant om waar mogelijk te kijken wat een manier van aanpak oplevert, hoe het is gedaan, wat mensen zelf ervaren als helpend enzovoort. Daar ben ik wel altijd mee bezig gebleven.’
‘Toen ik net begon, ja wat wist ik van maat-

schappelijk werk, dat duurt een tijd. Het heeft wel een jaar of tien geduurd voor ik het gevoel had van ja, nu heb ik het echt in de vingers. Het veld van het sociaal werk is constant in verandering door de tijd heen, onder invloed van organisaties, opdrachtgevers, wat de overheid verlangt. maatschappelijke veranderingen die moet je koppelen aan wat er in het werkveld gebeurt. Op een heel abstract niveau doen ze hetzelfde, maar als je nauwkeurig kijkt zie je dat er veel veranderd is; nu gaat het veel meer om mensen helpen om zichzelf te helpen, om hun eigen helpend vermogen en dat van anderen aan te boren. Dat zijn dingen waar we tien, vijftien jaar geleden iets minder over nadachten en waar we nu veel meer op sturen. Niet meer zorgen voor maar zorgen dat. Het lijken soms open deuren, maar het geeft wel de essentie van de verschuiving weer. Tussen nu en tien, vijftien jaar geleden zie je heel duidelijk verschillen.

Is er nog meer gaan bewegen in de sociale sector en wat vind je daar van?

'Ik ben niet bang voor verandering, verandering is beweging. Dat voorkomt dat dingen vastroesten en niet werken. Er is veel veranderd in de opvattingen over sociaal werk. Het liberale gedachtengoed van 'ieder voor zich' heeft hier veel invloed op gehad. Mensen moeten weer veel meer zelf doen, eigen verantwoordelijkheid, dingen die een hoop geld kosten, ieder voor zich en als je maar wil dan kun je het wel, enzovoort. Een andere gedachte is dat als je mensen maar schoolt dat ze dan wel verder zullen komen. Voor heel veel mensen waarmee sociaal werk te maken heeft gelden dit soort 'leerstellingen' helemaal niet. Die hebben dat niet in zich. Naar hen moet je mild zijn en deze mensen moet je hulp bieden. Je moet ook de verbinding willen leggen tussen mensen uit de hogere maatschappelijke klassen en de lagere maatschappelijke klassen. Lange tijd ging dit veel vanzelfsprekender, bijvoorbeeld binnen de zuilen. Nu zijn we ons er van bewust dat dit niet meer zo is. Dit wordt bijvoorbeeld goed beschreven in het rapport 'Gescheiden werelden', dit laat mooi zien dat groepen zich terugtrekken in hun eigen domeinen en leefwerelden en elkaar niet meer zo als vanzelf tegenkomen. Dat zijn dingen die veranderen en waar het sociaal werk over na moet denken over wat nodig is om hier antwoorden

op de te bieden. Als je in deze branche werkt moet je daar wel extra alert op zijn.'

Vind je dat sociaal werkers meer maatschappelijk of juist politiek stelling moeten nemen?

'Beide, heel duidelijk beide. Er is een soort omslag gaande. Als wij meer en langer voor onszelf moeten zorgen betekent dat ook dat je moet zorgen dat je voor de goede dingen verzekerd bent, dat je al op jonge leeftijd nadenkt over hoe je later zorg wil krijgen. Maar dat is iets wat 40/50 jaar lang steeds minder nodig was. De overheid regelde veel, er waren allerlei voorzieningen waar je op terug kon vallen. Als je dat af wil bouwen, kan dat niet van het ene op het andere moment. Mensen zijn er niet op voorbereid. Als jij niet de juiste maatregelen hebt genomen en er wordt ineens van alles afgeschaft dan kun je flink in de problemen komen. Ik ben niet tegen die omslag, maar ik denk wel dat ie langzamer en zorgvuldiger moet. En we moeten veel voorzichtiger zijn met mensen die al aan de maatschappelijke onderkant zitten; die moeten we niet nog eens verder af gaan knijpen onder het mom dat het een geweldige stimulans zou zijn omdat ze dan beter hun best gaan doen om werk te vinden of zo. Dat is flauwekul. De ondergrens is zo langzamerhand echt wel bereikt.'

Kunnen mensen al die keuzes wel aan?

'Het is heel ingewikkeld geworden om te kiezen en dat maakt dat mensen die wat minder onderlegd zijn steeds moeilijker mee kunnen komen, de eisen die we stellen liggen steeds hoger en de gevolgen ervan zijn steeds serieuzer. Waarbij we ook moeten beseffen dat mensen onder druk veel minder slimme keuzes maken, kijk maar naar alle onderzoeken over de gevolgen van; onder druk van gebrek aan tijd of geld maken mensen keuzes die uiteindelijk dom zijn. Kijk maar naar de verdeling van gezondheidsverschillen. Maar het gebeurt wel en je kunt het ze moeilijk verwijten. Door de toenemende complexiteit van de samenleving loop je veel eerder tegen je grenzen aan. Er wordt heel veel verwacht van mensen. Voor sommigen is dat te veel.'

Kunnen sociale professionals bijdragen aan het ontstaan of versterken van steunende sociale structuren?

Goede professionals zijn in staat om binnen wijken en buurten bijna als vanzelf dingen te

laten ontstaan, zij kunnen aansluiten bij initiatieven als stadsdorpen of andere sociale initiatieven repaircafé's. Daar moet ook plaats zijn voor mensen die niet de welvaart hebben om zorg voor zichzelf in te kopen. Of die niet zo sociaal vaardig of bureaucratisch onderlegd zijn. De participatiesamenleving vraagt juist heel veel van mensen in kwetsbare omstandigheden. De nieuwe hoogleraar Grondslagen van het Maatschappelijk Werk Margo Trappenburg waarschuwde daar een tijd geleden al voor: mensen die voldoende geld hebben kopen de zorg gewoon voor zichzelf in, maar voor minder vermogenden ligt dat echt anders. Die moeten echt elkaar gaan helpen, van hen vraag je heel veel, feitelijk veel meer dan je van anderen verwacht. En trouwens, als je kijkt naar de succesvolle initiatieven als stadsdorpen en zo, wie zitten daar achter? Dat zijn bijna allemaal gepensioneerde professionals, laten we niet net doen of dat overal zomaar vanzelf ontstaat. Ik denk dat er veel 'licht' professionalisme onder moet om dit soort bewegingen nog veel breder op gang te krijgen. Dat gaat echt niet zomaar. En juist in de kwetsbare wijken moet je hier in investeren. Het vraagt ook sociaal werkers die, zoals Martijn van Lanen dit recent noemde, 'verbloemd vakkundig' kunnen zijn. Een leuk gevonden term, het mooie ervan is dat je er moet zijn en dat je dingen moet doen, maar dat je ook de bescheidenheid moet hebben om mensen te laten denken dat ze het helemaal zelf hebben gedaan, dat stimuleert ook. Dat maakt wel dat je minder zichtbaar bent als professional, dat is niet erg, maar we moeten ons er wel bewust van zijn dat bij heel veel dingen die ogenschijnlijk als vanzelf of van onderop ontstaan er toch professionaliteit onder zit. Daar is dan vaak iemand bij betrokken met een sociale opleiding, die dit soort processen bijna ongemerkt opstart en aanjaagt; dat moeten we wel willen zien en erkennen. In dat soort professionaliteit moeten we dan ook wel willen investeren, het gaat maar zelden vanzelf.'

De participatiesamenleving. Heb je daar concrete beelden bij?

Nou ik vind dat er sociale ondersteuning moet zijn voor mensen die dat nodig hebben en dat we ons moeten realiseren dat de maatschappij niet zo maakbaar is. We roepen allemaal heel hard dat maakbaarheid een verouderde term is,

maar ondertussen proberen we weer iedereen zo te mobiliseren dat ze het weer allemaal zelf gaan doen. Dat is net zo goed sturen op maakbaarheid. En ja, ik vind dat de ondersteuning hier en daar wel doorgeschoten is. Als je jong bent dan koop je een fiets, brommer of motor en als je ouder wordt een rollator of een scootmobiel, ja dat kan best, daar heb ik geen moeite mee. Ik vind het ook heel goed om een soort compensatiebeginsel te hanteren, maar we zijn in onze indicatie-instrumenten wel erg doorgeschoten in het objectiveren, er is nu eenmaal altijd sprake van subjectieve elementen en dat moet je gewoon aanvaarden. Als je dat uit wil sluiten dan moet je daar zo ontzettend veel moeite voor doen, dan schiet je weer door naar de andere kant. In de eerste stappen is heel veel winst te boeken, maar hoe verder je daar in gaat, hoe meer moeite het kost. En op een gegeven moment is het gewoon niet meer de moeite waard. Dan moet je het niet meer doen. Ik heb het ook over de risicosamenleving; je kunt kindermishandeling niet voorkomen, het zal er altijd zijn. Laten we realistisch zijn, dit soort dingen gebeuren en die zullen altijd blijven gebeuren. Hoe ver ga je om fraude te voorkomen? Je kunt niet alles controleren, dat gaat nu eenmaal niet.'

In de jaren zeventig van de vorige eeuw raakte het sociaal werk heel gepolitiseerd. Moet dat weer gebeuren?

'Nee, niet op die manier, maar ik denk daadwerkelijk dat sociaal werk in de breedte veel meer stelling zou kunnen nemen. Sociaal werk is nu eenmaal in de grond een normative, moreel geladen professie. Daarin is een belangrijke rol weggelegd voor de beroepsverenigingen; veel meer sociaal werkers zouden ook lid moeten worden van een beroepsvereniging. En deze vereniging mag best weer wat activistischer worden. We leven in een tijd waarin een goede lobby richting overheid superbelangrijk is, ik denk dat ook het sociaal werk een veel sterkere lobby richting overheid zou moeten hebben. Daarnaast is publiceren in kranten en tijdschriften ook een manier om onze stem te laten horen. Een enkele keer lees ik weleens iets van een sociaal werker die ergens stelling over neemt, maar dat zou veel gewoner moeten zijn, dat je de andere kant laat zien van alle beleidsmaatregelen waartoe ook partijen als de PvdA zich laten verleiden.'

Waarom doen werkers dat niet?

‘Dat vind ik heel ingewikkeld. Van oudsher is sociaal werk een vrouwenberoep en vrouwen hebben misschien minder de neiging om zich uit te spreken. Verder zijn veel werkers heel begaan met de situatie van individuele hulpvragers, daarom hebben ze ook voor het vak gekozen; ze willen mensen helpen. Maar ze hebben helemaal geen zin in het gedoe er omheen. Dat zouden beroepsorganisaties kunnen oppakken. We moeten meer doordringen raken van het feit dat je misstanden ook collectief kunt aanpakken, dat je zaken ter discussie kunt stellen die direct jouw cliënten raken. Dat hoort tot de verantwoordelijkheden van sociaal werkers. Maar ik vind ook dat je dit op opleidingen moet leren. Zo ben ik zelf lang bezig geweest met signalering en dat wordt nu wel op veel scholen gegeven, maar als ik kijk naar organisaties dan wordt daar vaak maar heel beperkt iets met signalering gedaan. Terwijl organisaties die dat goed doen best iets kunnen bereiken, daar heb ik wel mooie voorbeelden van gezien. Andre Moerman van Rijnstad in Arnhem vind ik wat dit betreft een erg tot de verbeelding sprekend voorbeeld; hij zorgt er voor dat signalen van individuele hulpverleners echt hun weg vinden en dat er iets mee wordt gedaan, hun rapport Belastingdienst, bron van armoede is hier een goed voorbeeld van. En natuurlijk kun je op veel meer terreinen dan inkomen en schulden dingen signaleren en aan de orde stellen, dit is maar een voorbeeld.’

Eigenlijk gaat het hier over mensenrechten. Maar als je het op opleidingen hebt over zaken als mensenrechten dan wordt je vaak toch wat glazig aangekeken.

‘Ja, dan moet je er dus voor zorgen dat ze niet glazig kijken. Vanaf het eerste jaar zou je aan dit soort zaken aandacht moeten besteden. Dat is wat mij betreft een van de redenen om te pleiten voor een meer brede opleiding. Zorg dat dit historisch besef er is. Juist binnen een vak dat zo meebeweegt op de golven van de tijd is het nodig om historisch besef te hebben om het naar de toekomst te kunnen ontwikkelen. Je moet leren van de fouten uit het verleden om nieuwe dingen te ontwikkelen. Maar je moet je vooral ook veel gelegen laten liggen aan de fundamenten die in meer dan honderd jaar zijn opgebouwd. Sociaal werk kent een hele stevige, robuuste basis met

‘empowerment’, met een integrale blik vanuit de leefwereld van bewoners en cliënten. Sociaal werk is daarmee echt een onderscheidende professie ten opzichte van professies als de wijkverpleegkundige, de onderwijzer of de wijkagent. Ik vind dat je wat betreft best eisen mag stellen aan studenten.’

Jij haalt de uitspraak van Jo Hermanns wel eens aan: de generalistisch sociaal werker als specialist van het dagelijks leven.

‘Ja precies, dat ben je als sociaal werker en dat zou een geuzennaam moeten zijn, daar moet je blij mee zijn. En als je daar van af bent gedwaald moet je er weer naar terug naar die basis. Zeker op het moment dat er schaarste is en er enorm bezuinigd wordt, dan moet je hier juist weer naar terug naar de meest basale vormen en de mensen in de meest kwetsbare omstandigheden. Het is volgens mij ook zinvol om veel meer dwarsverbindingen te leggen tussen al die oude functiegroepen, daar kan een moderne en brede vakorganisatie een belangrijke rol in spelen. Zorg dat mensen van elkaar gaan leren, maak een soort maatjesprojecten binnen de vakorganisatie, koppel mensen aan elkaar, laat ze van elkaar leren. Ik denk echt dat dit heel leuk is, want dit gaat over de inhoud en wat mij altijd opvalt aan professionals is dat ze zo ontzettend bevlogen met inhoud bezig zijn. Als je met professionals over inhoud in gesprek gaat dan heb je een leuk gesprek. Organisatievraagstukken vinden ze vaak veel minder interessant.’

Jij zegt dat organisaties kritisch kunnen zijn, maar ze zijn afhankelijk van gemeenten als opdrachtgevers. Hoe kritisch kun je dan nog zijn?

‘Ik ben er van overtuigd dat gemeenten niet zitten te wachten op ja-knikkers. Die willen ook kwaliteit en iets bereiken voor hun burgers, met name degenen die in de marge zitten. Wat mij altijd opvalt is dat instellingen die kritisch zijn en goed management hebben vaak ook een goede relatie met hun gemeente hebben waardoor ze meer voor elkaar krijgen dan pure ja-knikkers. Je moet ook tegenspel kunnen bieden. Voor uitvoerend werkers geldt hetzelfde. Leer mensen om goed weerwoord te bieden en daar moeten ze de ruimte ook voor pakken. Neem die ruimte! In sommige organisaties heb je een foute leiding-

gevende en ja, dan heb je een conflict. Nou ja, dat hoort er bij, dat moet je dan maar aan gaan. Je staat ergens voor vanuit je beroep en ik vind dat je dat moet uitdragen en als een organisatie dat niet pikt dan hebben ze dus niet een probleem met die ene professional, maar met het hele beroep, met het vak en met de beroepsvereniging die daar achter moet staan. Dit soort discussies moeten veel meer gevoerd worden denk ik, over wat wel en niet kan. Maar, ook naar buiten toe, voor mij hoeft het allemaal niet zo super voorzichtig. Belangenbehartiging is tenslotte een van de kerntaken van het vak, daar hoort signaleren bij en dat betekent dus ook dingen weten te benoemen, die je uiteraard wel moet kunnen onderbouwen. Vaak is er eerst meer onderzoek nodig om precies te weten wat er aan de hand is. Daar moet je als organisatie beleid op maken, maar op het moment dat je weet wat er aan de hand is moet het ook benoemd kunnen worden, ook als het tot een conflict met opdrachtgevers of collega-organisaties kan leiden. Je mag strategisch zijn als organisatie, maar sociaal werkers hebben ook een eigen verantwoordelijkheid vanuit hun beroep en ik vind dat ze dit heel serieus moeten nemen.'

'Ik herinner me dat ik een keer ergens een praatje hield en het had over intervisie en werkbegeleiding en dat de manager van de instelling bijna lachend tegen me zei 'nou Margot dat hebben we al lang niet meer, want daar hebben we geen geld meer voor, daar wil de gemeente niet voor betalen.' Als ik leidinggevende van die instelling zou zijn zou ik daar nooit mee akkoord gaan, als ik dit soort dingen moet afschaffen kan ik geen kwaliteit leveren. Dan heb ik liever een medewerker minder dan geen ondersteuning zoals intervisie of werkbegeleiding.'

Misschien hebben sociaal werkers zelf hier ook wel een verantwoordelijkheid in. Want geen betaalde uren betekent niet dat je het niet kunt doen. Toch?

Ja, dat speelt ook mee, je hoort inderdaad wel eens 'ik heb geen uren om te lezen of om m'n vakliteratuur bij te houden'. Nou, daar heb ik echt helemaal geen boodschap aan. Dat is je verantwoordelijkheid, dat moet je gewoon doen. Ik neem aan dat je interesse in je vak hebt dus dan is het helemaal niet erg als je in je vrije tijd een vakblad leest of bijeenkomsten van bijvoorbeeld

de beroepsvereniging bezoekt. Dat verwachten we ook van artsen of andere vakmensen, die doen ook een hoop in hun eigen tijd, dat hoort gewoon bij je vak en je beroepstrots. Het is niet meer van deze tijd om te denken dat je drie uur per week krijgt om je spulletjes bij te lezen, kom op jongens.'

'Ik vraag me trouwens serieus af of we wel zoveel sociaal werkers moeten blijven opleiden als we nu doen. Voor al die mensen zal echt geen werk meer zijn. Daar moeten de opleidingen echt ook eens over na gaan denken. Selectie aan de poort en een strakker bindend studie-advies zou misschien een goed idee zijn.'

Links naar de genoemde rapporten en websites:

Gescheiden Werelden: http://www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-overige_uitgaven/Gescheiden_werelden_web.pdf

Belastingdienst bron van armoede: http://www.schuld-info.nl/fileadmin/Publicaties/Belastingdienst_een_bron_van_armoede.pdf

Oude waarden in Nieuwe tijden, lectorale rede Margot Scholte: <http://www.lectorenzorgenwelzijn.nl/oraties/2010,%20Margot%20Scholte,%20Nwversieoude-waardeninnieuwetijden,%20oratie.pdf>

Lectoraat Maatschappelijk Werk Inholland: <http://www.inholland.nl/onderzoek/lectoraten/social+work/>

Multiloog: <http://www.onderzoek.hu.nl/los/Kenniscentrum%20Sociale%20Innovatie/Kwartiermaken/Symposium-en-festival-Lof-der-Zichtbaarheid/Blog-der-Zichtbaarheid/Met-het-oog-op-Multiloog.aspx>

Martijn van Lanen: http://www.martijnvanlanen.nl/over_mij.htm

Marc Rakers: www.cropaf.org